

คู่มือ

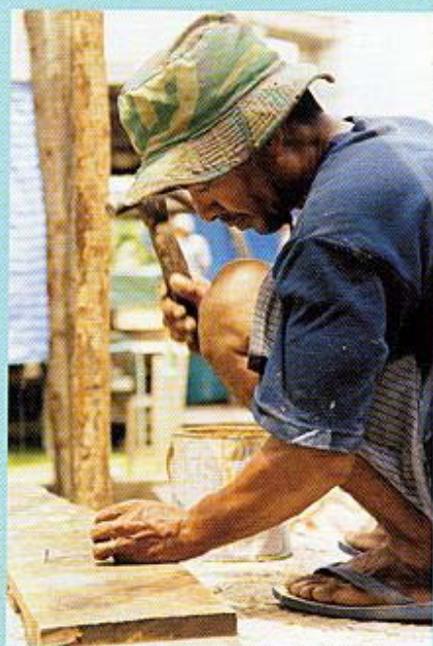
“บ้านมั่นคง”

ฉบับชาวบ้าน

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

คู่มือ

“บ้านมั่นคง”

ฉบับชาวบ้าน

บ้านมั่นคง

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

Contents

สารบัญ

- 3 ภารกิจโครงการบ้านมั่นคงกันต่อ:
- 6 คิดใหม่ ทำใหม่ ตามแนวทางโครงการบ้านมั่นคง
- 9 หลากหลายรูปแบบการพัฒนาความมั่นคงในที่อยู่อาศัย
- 11 การสนับสนุนจาก พอช. และรัฐบาล
- 12 ๘ ขั้นตอนสู่บ้านมั่นคง

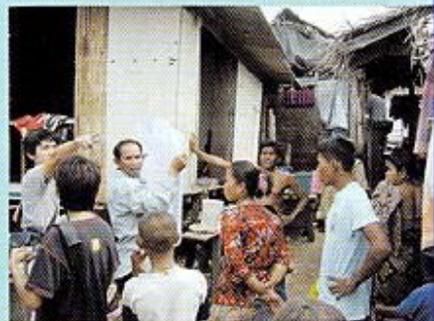
มารู้จัก

โครงการบ้านมั่นคง

กันเถอะ

“บ้านมั่นคง”
ให้มากกว่าคำว่าบ้าน

บ้านมั่นคง เป็นโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยคนจนในชุมชนแออัด เพื่อแก้ไข ปัญหาความไม่มั่นคงในการอยู่อาศัย สร้างชุมชนที่มั่นคงและน่าอยู่ตามนโยบาย ของรัฐบาลแนวทางการพัฒนาที่อยู่อาศัยบ้านมั่นคงเป็นแนวทางใหม่ที่เกิดจากการ สังสมประสบการณ์ในการพัฒนาที่อยู่อาศัยของชาวชุมชนแออัดตลอด 20 ปี ที่ผ่านมา โดยเน้นให้คนจนมีส่วนร่วมสำคัญในการพัฒนาที่อยู่อาศัยและชุมชนของ ตนเอง โดยหน่วยงานองค์กรท้องถิ่นเป็นเพียงผู้สนับสนุนเท่านั้น เพื่อให้ได้ที่อยู่ อาศัยที่ตรงกับความต้องการและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวชุมชนอย่างแท้จริง ทั้งนี้ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดย พอช. เป็น หน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการ

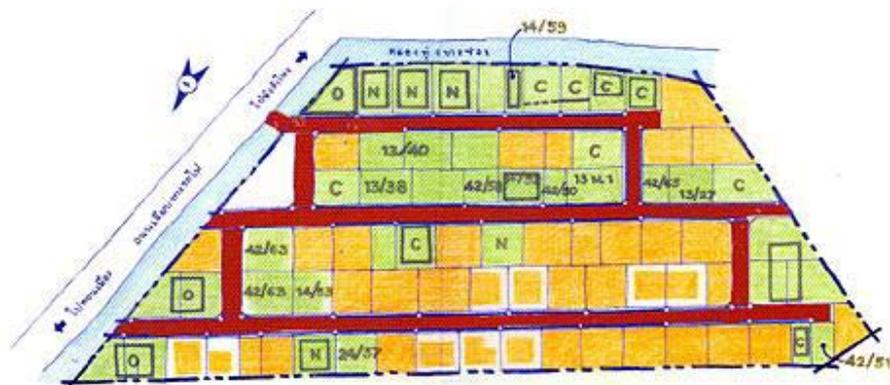
บ้านมั่นคง มีแผนดำเนินงานอย่างกว้างขวางทั่วประเทศ โดยในปี 2546 ได้มีการดำเนินงานตามโครงการนำร่อง 10 ชุมชน จำนวน 1,525 หน่วย และในปี 2547 ครม.ได้อนุมัติให้ดำเนินการเพิ่มอีก 15,016 หน่วย 174 ชุมชน ใน 42 เมือง และมีโครงการจะดำเนินการให้ครบ 300,000 หน่วย ภายในปี 2551 ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถครอบคลุมคนจนที่อยู่อาศัยในชุมชนแออัด กลุ่มผู้อยู่อาศัยที่จำเป็นต้องบุกรุกที่ดินลำน้ำ รวมไปถึงผู้ไร้ที่อยู่ คนเร่ร่อนได้อย่างทั่วถึง และสามารถสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ อันจะนำไปสู่การสร้างครอบครัว และสร้างชุมชนที่มั่นคงร่วมกัน อาทิ การมีระบบกองทุน สวัสดิการการพัฒนา อาชีพของคนในชุมชน การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการดูแลเด็ก คนชรา ยาเสพติด และการจัดการด้านอื่นๆ เพื่อให้เป็นชุมชนแห่งความเอื้ออาทร และเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ โดยมีทั้งการปรับปรุงชุมชนในที่เดิม และการสร้างชุมชนในที่ใหม่ ซึ่งรูปแบบอาจหลากหลาย ตามเงื่อนไขและองค์ประกอบที่แตกต่างกัน

บ้านมั่นคง เป็นโครงการแก้ไข ปัญหาและสร้างชุมชนที่มั่นคงของท้องถิ่นที่ชุมชน เทศบาล มหาวิทยาลัย และคนในท้องถิ่นร่วมกันดำเนินการ เป็นการแก้ไขปัญหาทั้งเมือง มีภาพรวม มีแผน มีข้อมูล มีขั้นตอนการดำเนินงาน ที่คนในเมืองช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันจัดชุมชนและเมืองอันเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างเมืองที่น่าอยู่ร่วมกัน

“ความมั่นคงทางกายภาพ คือ มีบ้านที่มั่นคงสวยงาม ซึ่งจะไม่มีคุณค่าอันใดเลย หากขาดเสียซึ่ง การส่งต่อการพัฒนาให้เชื่อมร้อย ไปถึงความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม”

สมสุข บุญญะบัญชา
ผู้อำนวยการ
สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

คิดใหม่ ทำใหม่ ตามแนวทาง **โครงการบ้านมั่นคง**

แนวทางของบ้านมั่นคงได้นำบทเรียน ประสบการณ์ ความรู้ และพัฒนาการในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของคนจนที่ผ่านมา มาพัฒนาต่อยอดและขยายผลเพื่อให้เกิดเป็นกระบวนการทำงานที่เป็นรูปธรรมที่กว้างขวางขึ้น โดยมีสาระสำคัญตามแนวทางใหม่ ดังต่อไปนี้

1. เป็นการดำเนินการโดย **องค์กรชุมชน** โครงการบ้านมั่นคงจะดำเนินการ โดยใช้การบริหารการเงิน ทุนการบริหารโครงการก่อสร้างแบบเดิมที่รัฐเป็นผู้ดำเนินการให้ โดยรัฐจะอุดหนุนงบประมาณค่าพัฒนาระบบ-

สาธารณูปโภคและสิ่งแวดล้อมถึงชุมชนโดยตรง ทำให้ชุมชนเป็นตัวตั้งในการดำเนินกระบวนการทุกขั้นตอนสามารถคิด วางแผน และจัดการได้อย่างเต็มที่ โดยมีหน่วยงานท้องถิ่นและมหาวิทยาลัยเป็นผู้ช่วยสนับสนุน ตามแนวทางใหม่นี้ ชาวบ้านจะเปลี่ยนบทบาทจาก "ผู้รับประโยชน์" หรือ "ผู้ขอรับความช่วยเหลือ" เป็น "เจ้าของโครงการ" ร่วมกันทั้งชุมชน และใช้กระบวนการเปลี่ยนบ้านให้มั่นคงเป็นกระบวนการพัฒนาที่จะเปลี่ยนสภาพ วิถีคิดสถานภาพ และความสัมพันธ์ของชุมชนกับสังคมให้ดีขึ้น

2. เป็นการสร้างความมั่นคงในการครอบครองที่ดิน เนื่องจาก ความมั่นคงในการถือครองที่ดิน จะเป็นพื้นฐานให้เกิดการสร้างชุมชนที่มั่นคง ยั่งยืน โดยเน้นที่ดินของรัฐ ที่ดินของเอกชนที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ รวมทั้งการหาที่ดินใหม่ในกรณีที่จะต้องมีการรื้อย้าย อันจะนำไปสู่การกระจายการถือครองที่ดินที่เป็นธรรม เช่น การซื้อที่ดิน การเช่าระยะยาว เป็นต้น โดยเน้นสิทธิร่วมกันของชุมชนในการอยู่อาศัย ตลอดจนการปรับแก้กฎระเบียบต่างๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาให้มีความยืดหยุ่นมากยิ่งขึ้น

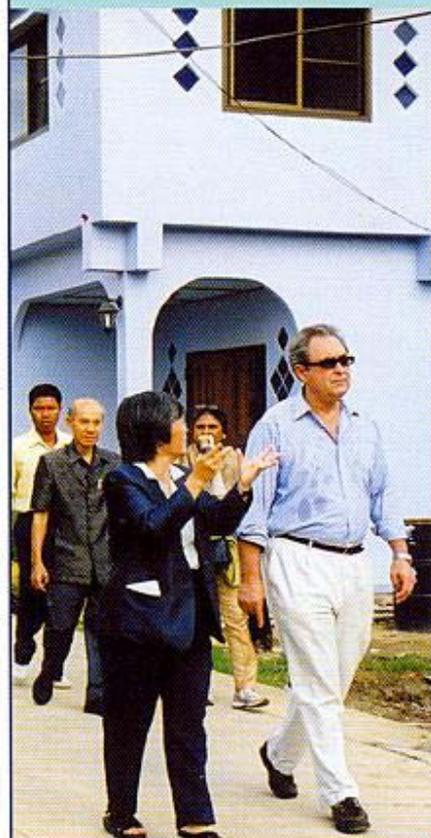
3. บ้านมั่นคงมิใช่เป็นเพียงการสร้างที่อยู่อาศัยที่มั่นคงเท่านั้น แต่จะเน้นการสร้างชุมชนที่มั่นคง เข้มแข็งเป็นกระบวนการที่นำไปสู่การสร้าง ความมั่นคงของชีวิตด้านสังคมและเศรษฐกิจ เป็นสังคมที่มีความเอื้ออาทรต่อกันมีความสัมพันธ์ต่อกันและมีการจัดการร่วมกันเป็นการพัฒนาโครงการที่มั่นคงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ สภาพ ภายภาพที่สวงาม มีศักดิ์ศรีและการจัดการไปพร้อมๆ กัน

4. บ้านมั่นคงจะเน้นการแก้ปัญหาพร้อมกันทั้งเมือง โดยมุ่งให้เกิดแนวทางและแผนการแก้ปัญหาที่ครอบคลุมทุกชุมชนที่ไม่มีความมั่นคงในเมือง สนับสนุนให้เกิดกลไกการพัฒนาเมือง ร่วมกันโดยชุมชนเป็นแกนหลัก ร่วมกับภาคีต่างๆ เช่น หน่วยงานท้องถิ่น เทศบาล สถาบันการศึกษา ฝั่งเมือง นักพัฒนาเอกชน ฯลฯ เพื่อร่วมกันวางแผนและจัดกระบวนการพัฒนาเมืองควบคู่กันไป

กล่าวโดยสรุปโครงการบ้านมั่นคง เป็นการพัฒนาที่อยู่อาศัยที่ชาวชุมชนเป็นหลัก เป็นคนคิด คนทำ วางระบบ การบริหารจัดการเอง โดยหน่วยงานในท้องถิ่นเป็นผู้สนับสนุน รวมทั้งมีสถาปนิกชุมชน วิศวกรเข้าไปช่วยในการออกแบบ วางผัง และเป็นที่ปรึกษา ในการก่อสร้างให้กับชุมชน

สิบสองเป้าหมายของโครงการบ้านมั่นคง

1. แก้ไขปัญหาและสร้างการพัฒนาที่อยู่อาศัยของคนจนในชุมชนแออัด

“สิ่งที่ทางเทศบาลนครเชียงใหม่
ถือปฏิบัติเป็นแนวทางของการ
แก้ปัญหา คือ การเปิดโอกาสให้
ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนเหล่านั้น
ได้เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนา
ในทุกๆ ด้าน สร้างความมั่นคง
พัฒนาให้ดีขึ้นและแก้ปัญหาที่มีอยู่
ร่วมกันในทุกๆ ด้าน และผลจาก
การดำเนินการในแนวทางนี้ก็ปรากฏ
ชัดเจนว่า สามารถแก้ปัญหาได้
อย่างแท้จริง”

นายกเทศมนตรี
เทศบาลนครเชียงใหม่

2. สร้างความมั่นคงและสิทธิ
การครอบครองที่ดินและที่อยู่อาศัย

3. พัฒนาระบบสาธารณูปโภค
สาธารณูปการ และสิ่งแวดล้อมที่ดี

4. เกิดการปรับปรุงพัฒนา
ก่อสร้างที่อยู่อาศัยให้มีความมั่นคง
สวยงาม น่าอยู่ มีรูปแบบสอดคล้องกับ
วิถีชีวิตและความสามารถในการจ่าย
ของคนในชุมชน

5. เกิดแผนและทิศทางการ
พัฒนาชุมชนอย่างบูรณาการ โดยเชื่อมโยง
กับการพัฒนา เศรษฐกิจ สังคม
สวัสดิการ ภายภาพ สิ่งแวดล้อม มีการ
ออมทรัพย์เพื่อการสร้างทุนของชุมชน

6. เกิดสถานภาพของชุมชนและ
คนจนโดยได้รับการยอมรับจากหน่วย
งาน สังคมและองค์กรที่เกี่ยวข้อง

7. เกิดระบบการจัดการของ
ชุมชนที่มีประสิทธิภาพ ตรวจสอบได้
สามารถเชื่อมโยงการพัฒนา ทั้งจาก
ภายในและภายนอกให้เป็นอันหนึ่งอัน
เดียวกัน

8. เกิดระบบข้อมูล และแผนรวม
ของการพัฒนาชุมชนแออัดที่ครอบคลุม
ชุมชนทั้งหมด รวมทั้งคนจนที่ไร้ที่อยู่

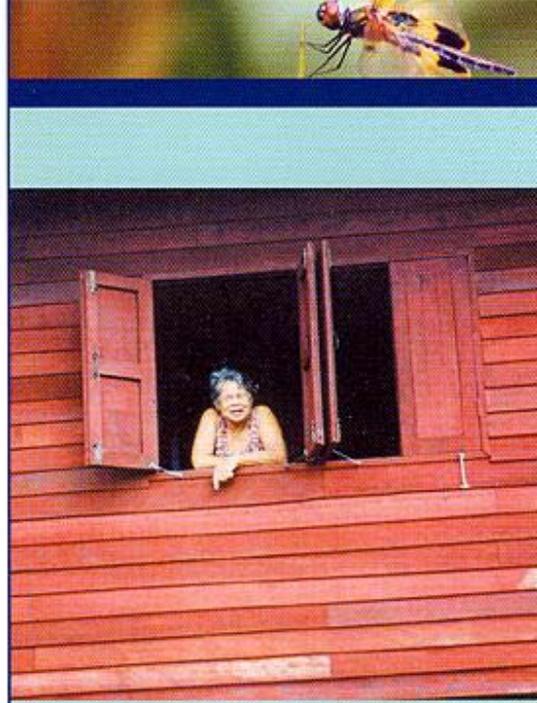
ของแต่ละเมือง

9. เกิดกลไกการพัฒนาที่มีส่วน
ร่วมหลายฝ่าย โดยชุมชนและองค์กร
พัฒนาท้องถิ่นของแต่ละจังหวัด มี
บทบาทสำคัญในการพัฒนาที่เชื่อมโยง
การพัฒนาที่อยู่อาศัยทั้งเมือง กับการ
พัฒนาเศรษฐกิจสังคมและการพัฒนา
เมืองอื่นๆ

10. เกิดบทบาทใหม่ของสถาบัน
การศึกษา และวิชาการโดยการมี
ส่วนร่วมในการพัฒนา และเชื่อมโยง
การเรียนรู้ระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับ
มหาวิทยาลัย

11. เกิดการปรับกฎระเบียบ
เงื่อนไขให้เกิดความยืดหยุ่นสอดคล้อง
เชื้อต่อการพัฒนาที่อยู่อาศัยของคนจน
และเป็นกฎระเบียบที่ท้องถิ่นมีส่วน
กำหนดกันเองมากขึ้น

12. เกิดการพัฒนาองค์ความรู้
ใหม่ๆ ของท้องถิ่นและชุมชน ตลอดจน
การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชน
ประชาสังคม องค์กรท้องถิ่นอย่าง
กว้างขวาง

หลากหลายรูปแบบ การพัฒนา **ความมั่นคง** ในที่อยู่อาศัย

การพัฒนาที่อยู่อาศัยตามโครงการบ้านมั่นคง ไม่มีรูปแบบที่ตายตัว ขึ้นอยู่กับสภาพปัญหาความสามารถในการจ่าย เงื่อนไข และความต้องการของชาวชุมชน ซึ่งจากประสบการณ์ที่ผ่านมาสามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบดังนี้

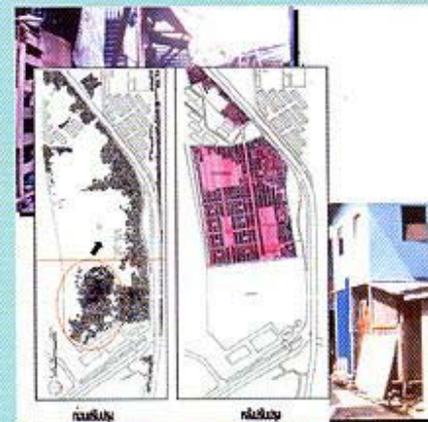
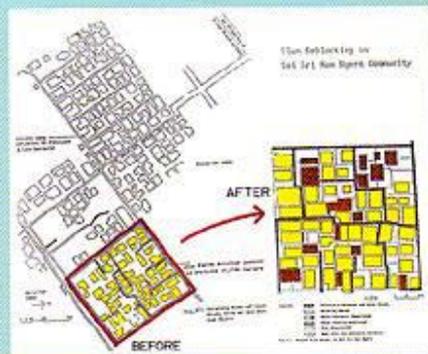
1. การปรับปรุงชุมชนให้มั่นคงในที่เดิม (Slum Upgrading) เป็นการปรับปรุงชุมชนให้มีสภาพดีขึ้น เพื่อคง

รูปแบบชุมชนเดิมต่อไป โดยปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคทางเดินเท้าและสภาพแวดล้อมในชุมชน เป็นการสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชนให้ดีขึ้น

2. การปรับผังที่ดินใหม่ (Re blocking) เป็นการปรับปรุงรูปแบบชุมชนเดิมให้มีผังและโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานที่ดีขึ้น โดยอาจมีการปรับรื้อย้ายบ้านบางส่วน และพัฒนาระบบสาธารณูปโภคให้ดีขึ้น

“คนจนทำงานหนัก แต่ชีวิตของพวกเขากลับต้องอยู่ในที่ซึ่งขาดสาธารณูปโภค สภาพแวดล้อมไม่เหมาะสม แคมป์บ้านตั้งอยู่ในที่ดินของผู้อื่น ขาดความมั่นคงในที่อยู่อาศัย”

นางสาวสมสุข บุญญะบัญชา
ผู้อำนวยการ
สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

การปรับผังที่ดินถือได้ว่าเป็นการต่อเนื่องจากการพัฒนาแบบเดิม ชุมชนไม่บอบช้ำเท่าไร แต่ต้องเสียค่าที่ดินในกรณีเช่าที่ระยะยาวหรือซื้อที่สลับเดิม แต่ชุมชนได้ความมั่นคงในการอยู่อาศัย และสามารถพัฒนาที่อยู่อาศัยของตนเองอย่างค่อยเป็นค่อยไป

3. การแบ่งปันที่ดิน (Land Sharing) เป็นรูปแบบไทยๆ คือ เมื่อเจ้าของที่ดินต้องการนำที่ดินไปใช้ ก็เกิดการประสานประโยชน์ระหว่างชุมชนและเจ้าของที่ดิน โดยเจ้าของที่ให้เช่าหรือขายที่บางส่วนให้ชุมชนในราคาถูกลงแลกกับการใช้ประโยชน์จากที่ดินส่วนที่เหลือ ทำให้ชุมชนมีความมั่นคงในระยะยาวหรือมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน เกิดการปรับผัง มีการก่อสร้างและพัฒนาที่อยู่อาศัยร่วมกันของชุมชนใหม่

4. การก่อสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ในที่เดิม (Reconstruction) เป็นการรื้อย้ายภายในบริเวณเดิมจากจุดหนึ่งไปอยู่อีกจุดหนึ่ง โดยชุมชนต้องก่อสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ทั้งหมด เมื่อชุมชนมีโอกาสมีความมั่นคงชาวบ้านก็พร้อมที่จะลงทุน จะเห็นภาพการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนซึ่ง

การรื้อย้ายและสร้างชุมชนใหม่ที่อยู่ในบริเวณเดิมทำให้ชุมชนยังคงสามารถอยู่ใกล้บริเวณชุมชนเดิมและแหล่งงาน ไม่ต้องปรับตัวมาก และมีความมั่นคงโดยการเช่าที่ระยะยาว

5. การรื้อย้ายชุมชนออกไปอยู่ในที่ใหม่ (Relocation) หรือซื้อที่ดิน การรื้อย้ายชุมชนใหม่มีข้อดีที่ชุมชนมีความมั่นคง แต่ทำให้ชุมชนอาจต้องอยู่ไกลจากชุมชนเดิม ไกลจากแหล่งงาน สถานศึกษา เสียค่าเดินทางเพิ่ม อาจต้องสร้างชีวิตและสังคมใหม่ เกิดภาระค่าใช้จ่ายในการซื้อที่ดินและก่อสร้างบ้านเพิ่มขึ้น แต่ชาวบ้านมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินและการอยู่อาศัย สามารถพัฒนาสภาพแวดล้อมชุมชนใหม่ให้เต็มที่

นอกจากนี้ยังมีรูปแบบการพัฒนาอื่น ๆ อีกหลายรูปแบบที่ชาวชุมชนสามารถเลือกใช้ได้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและสภาพของแต่ละชุมชน เช่น การย้ายเพื่อสร้างชุมชนเกษตรกรรม ชานเมือง การเช่าซื้อโครงการบ้านจัดสรร เป็นต้น

การสนับสนุนจาก **พอบ. และรัฐบาล**

□ การพัฒนาระบบสาธารณูปโภค และสิ่งแวดล้อม

แบบให้เปล่า โดยส่งถึงชุมชนโดยตรง ทำให้ชาวชุมชนสามารถวางแผนการใช้เงินได้อย่างเต็มที่

- ◆ การปรับปรุงในที่เดิม ครอบคลุม 25,000 บาท

- ◆ การรื้อย้ายและสร้างใหม่ในที่เดิม ครอบคลุม 45,000 บาท

- ◆ การย้ายไปที่ใหม่ ครอบคลุม 65,000 บาท

ตัวอย่าง

ชุมชนคลองน้ำใสมี 100 ครัวเรือน ต้องการปรับปรุงอยู่ในที่เดิมที่จะได้รับ

งบสนับสนุน

$100 \times 25,000 = 2,500,000$ บาท

□ การให้สินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัย

โดยจะสามารถขอสินเชื่อจาก พอบ. ได้ในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 2/ปี (ปี 2547)

□ การสนับสนุนงบประมาณ

ให้แก่องค์กรและภาคีต่าง ๆ เพื่อให้เกิดกลไกการทำงานร่วมกันในท้องถิ่น

นอกจากนี้ยังสนับสนุนในด้านอื่นๆ เช่น การร่วมสร้างความมั่นคงในที่ดิน สนับสนุนด้านการเรียนรู้และร่วมสร้างในขบวนการพัฒนาต่างๆ เป็นต้น

“ผมอยากมีบ้านและครอบครัวที่
สมบูรณ์ แต่โอกาสและกำลังเงิน
ของผมมีน้อย จึงได้แค่ฝันเรื่อยมา
ตอนนี้มีโครงการบ้านมั่นคงที่พุ่งคุง
ผมก็มีกำลังส่งโดยการขอmortgageแค่
เดือนละ 100 - 200 บาท ผมดีใจมาก
ที่ครอบครัวของผมมีฝันที่เป็นจริง”

นายโกวิท เทียนแท่ง

ชาวบ้านที่เข้าร่วมโครงการ “พุ่งคุง”

จ.อุตรดิตถ์

๘ ขั้นตอนสู่ บ้านมั่นคง

เป้าหมายสำคัญของบ้านมั่นคง
คือ การที่คนจนในชุมชนแออัดมีที่อยู่
อาศัยที่มั่นคง เกิดสังคมที่น่าอยู่ และ
พึ่งตนเองได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้
“ชาวชุมชน” ต้องเป็นหลักในการทำ
ในทุกขั้นตอน เกิดความร่วมมืออย่าง
จริงจังของทุกคนในชุมชน เพื่อสร้าง
ชุมชนใหม่ที่พึ่งปรารถนาร่วมกันซึ่งมีอยู่
8 ขั้นตอน คือ

1. ต้องทำความเข้าใจให้ตรงกัน
สร้างความเป็นเจ้าของร่วมกันของ
คนในชุมชน

สิ่งที่ชุมชนที่จะเข้าโครงการบ้าน
มั่นคงจะต้องทำเป็นเรื่องแรก ก็คือ
การชี้แจงทำความเข้าใจให้กับชาว
ชุมชนทุกคน ให้มีความเข้าใจตรงกัน
เช่น โครงการใหม่ที่ชุมชนต้องเป็นหลัก
ชาวบ้านต้องลุกขึ้นมาช่วยกันทำเอง

เพราะการทำบ้านมั่นคงในแต่ละชุมชน
จะทำเพียงบางส่วนไม่ได้ ต้องทำทั้ง
ชุมชนเพราะจะมีผลกับทุกครอบครัว
ไปสู่ความมั่นคงพร้อม ๆ กัน ซึ่งต่างจาก
กิจกรรมอื่น ๆ ที่ชุมชนเคยทำมา เช่น
การตั้งกลุ่มออมทรัพย์ที่ขึ้นอยู่กับ
ความสมัครใจ ใครจะออมก็ได้ ไม่ออม
ก็ได้

นอกจากนี้ยังจะต้องทำความเข้าใจ
เข้ากับทุกครอบครัวให้เข้าใจถึงวิธี
การของบ้านมั่นคงที่ไม่ใช่การหยิบยื่น
ให้จากหน่วยงานหนึ่งหน่วยงานใด แต่
เป็นสิ่งที่ทุกคนในชุมชน จะต้องร่วม
กันสร้างในทุกขั้นตอน

2. ออมทรัพย์: ฐานที่มั่นสำคัญ
ก่อนมีบ้านมั่นคง

การจะบรรลุเป้าหมาย คือ การมี
บ้านมั่นคง มีชุมชนที่เข้มแข็งได้นั้น พี่-

น้องชาวชุมชนจะต้องมีความรู้มากพอที่จะทำงานได้ ทั้งความรู้ด้านการจัดการความรู้ด้านเทคนิคการก่อสร้างต่างๆ ซึ่งเทคนิคบางอย่างอาจขอการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ได้ แต่ความรู้ด้านการจัดการจำเป็นที่ชาวชุมชนจะต้องเรียนรู้ และสั่งสมความชำนาญด้วยตนเอง

นอกเหนือสิ่งอื่นใด ชาวชุมชนจะต้องมีฐานการเงินเป็นของตนเอง เพื่อนำไปสู่การสร้างบ้าน รวมทั้งเป็นการสร้างความเชื่อมั่น และหลักประกันในการใช้สินเชื่อจาก พอช. หรือสถาบันการเงินอื่น ๆ ด้วยเหตุนี้จึงต้องรวมตัวกันตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการออมรายวัน หรือออมเป็นรายเดือน ซึ่งการรวมกันตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ไม่เพียงทำให้ชาวชุมชนมีฐานการเงินของตนเองเท่านั้น แต่ยังสามารถเรียนรู้ระบบการจัดการร่วมกัน ได้รู้จักเพื่อนในชุมชนจากการนำและการออมทรัพย์มากขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่ความเอื้ออาทร ช่วยเหลือเกื้อหนุนกัน

การตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในปัจจุบัน อาจขอคำแนะนำจากองค์กรที่มีกลุ่ม

หรือเครือข่ายได้โดยทั่วไป สามารถตั้งได้ง่าย กลุ่มออมทรัพย์ที่มีอยู่แล้วก็ควรใช้โอกาสสนับสนุนระบบกลไกและการออมให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ออมทรัพย์เพื่อสร้างบ้าน สหหลานมีอนาคต

3. แบ่งงานกันทำตอกย้ำความ มั่นใจ

ในขณะที่ทำการอบรมทรัพยากรก็ควรที่จะพูดคุยทำความเข้าใจ วางแผนถึงการสร้างบ้านมั่นคงอย่างต่อเนื่อง ไม่ควรที่จะรอให้เสร็จอย่างหนึ่งแล้วค่อยทำอีกอย่างหนึ่ง เช่น ควรจะมีการ “ตั้งคณะกรรมการบ้านมั่นคงประจำชุมชน” ซึ่งอาจจะเป็นคนละชุดกับคณะกรรมการอบรมทรัพยากรหรือกรรมการชุมชนก็ได้เพื่อเป็นการแบ่งงานกันทำแต่ต้องทำงานประสานกัน

คณะกรรมการบ้านมั่นคงนี้ อาจ

จะมีการแบ่งหน้าที่เป็นฝ่ายต่าง ๆ ตามความจำเป็น ซึ่งไม่มีสูตรตายตัว เช่น จากประสบการณ์ของชาวชุมชนอื่น ๆ จะมีคณะกรรมการบ้านมั่นคงจำนวน 15 คน แบ่งเป็นฝ่ายสมาชิก, ฝ่ายเงินทุน, ฝ่ายก่อสร้าง, ฝ่ายข้อมูล, ฝ่ายตรวจสอบ เป็นต้น และจากคณะกรรมการชุดใหญ่ ก็อาจแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อย แต่ละกลุ่มจะดูแลลูกบ้าน ประมาณ 10-20 หลัง หัวหน้ากลุ่มย่อยจะทำงานกับคน 10-20 ครอบครัว แทนคณะกรรมการชุดใหญ่ ในทุกเรื่อง เช่น การสำรวจข้อมูลรวบรวมเงินออมทรัพย์, การดูแลเรื่องยาเสพติด, การระดมความคิดเห็น เป็นต้น หากมีปัญหาอุปสรรคก็นำไปหารือในคณะกรรมการชุดใหญ่

4. สำรวจข้อมูลชุมชน

ข้อมูลนับเป็นปัจจัยที่สำคัญในการสร้างบ้าน สร้างชุมชน เพราะหากไม่รู้ข้อมูลก็จะวางแผนได้ยาก โดยเฉพาะข้อมูลสำคัญๆ เช่น ในชุมชนมีอยู่กี่ครอบครัว, มีบ้านกี่หลัง, ครอบครัวที่เข้าบ้านมีกี่หลัง แต่ละครอบครัวมีผู้อยู่อาศัยกี่คน ประกอบอาชีพอะไร มี

รายได้เท่าไร รายจ่ายเท่าไร มีหนี้สินหรือไม่ ต้องการสร้างบ้านแบบไหน เป็นต้น

ดังนั้นข้อมูลจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ชุมชนจะต้องร่วมกันสำรวจทุกครอบครัวที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อนำไปวางแผนสร้างบ้านมั่นคงชุมชนนำอยู่ การพิจารณาลิขสิทธิ์ในที่อยู่อาศัยที่ทุกคนพอใจและเป็นธรรมรวมทั้งการวางแผนพัฒนารายครัวเรือนที่อาจต้องมีขึ้นต่อไป

5. การจักระบบสิทธิในที่อยู่อาศัย

นับเป็นขั้นตอนที่สำคัญ และต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจ ความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน โดยอาศัยข้อเท็จจริงจากข้อมูลที่ร่วมกันสำรวจเป็นตัวตั้ง ทั้งนี้เพราะลักษณะการอยู่อาศัยเดิมที่ยังไม่เป็นระบบทั้งเช่าที่ เช่าบ้าน เช่าห้อง มีผู้อยู่อาศัยที่หลากหลายไม่เป็นทางการทั้งเจ้าบ้านเดิมและผู้เข้ามาอยู่ใหม่ ผู้เช่าช่วง ครอบครัวขยาย เป็นต้น ดังนั้น เมื่อต้องนำไปสู่การจัดสิทธิใหม่ จึงต้องนำเรื่องเหล่านี้มา

พิจารณา โดยที่ทุกครอบครัวได้รับสิทธิที่เหมาะสมเป็นธรรม

6. ร่วมวางแผน สร้างแปลน เพื่อปลูกบ้านตามใจผู้อยู่

จากการที่ได้ร่วมกันทำการสำรวจแล้วข้างต้น ก็จะเป็นข้อมูลสำคัญที่จะนำไปสู่การวางแผนชุมชนและการสร้างแปลนบ้าน โดยจะต้องร่วมกันทำกันทั้งชุมชน อาจจะมีศูนย์เด็ก มีพื้นที่กกลางพื้นที่สีเขียว ศูนย์อาชีพ ตลาดชุมชน รูปแบบบ้าน ตามแต่จะตกลงร่วมกัน ซึ่งชุมชนควรดูความสามารถในการจ่าย ซึ่งวิธีการก็ทำได้หลายรูปแบบไม่ตายตัวแล้วแต่จะคิดกันขึ้นมา การคิดแบบแปลนของชุมชนจะต้องคิดถึงผังที่เป็นชุมชนอนาคต ที่จะสามารถเอื้ออำนวยให้สามารถอยู่กันอย่างสงบสุข อยู่อย่างฉันพี่น้อง เป็นวิถีชีวิตชุมชนมีพื้นที่กว้างพื้นที่ของเด็กเยาวชน การคิดแบบผังชุมชน คิดที่จะสร้างชุมชนตามวิถีทางสังคมของชุมชนให้มากที่สุด ในขั้นตอนนี้อาจมีสถาปนิกชุมชนหรือมหาวิทยาลัยเข้าไปสนับสนุนการทำผังร่วมกับชาวบ้านในชุมชน

“มีการจัดประชุมกัน โดยเชิญชาวบ้านมาร่วมให้ความเห็น ร่วมกำหนดในเรื่องต่างๆ เช่น ทำผัง ออกแบบแปลนบ้านขึ้นมา จนเป็นข้อตกลงที่ชาวบ้านเลือกเอง
• ชาวบ้านมีส่วนร่วมอย่างมาก เพราะเขา คือ ผู้อยู่อาศัยเอง”

นายสังวาลย์ บุญส่ง
ประธานสหกรณ์เคหะสถาน
ชุมชนพัฒนาบ่อนไก่ จำกัด

“เราช่วยกันมาตั้งแต่ต้น ก็เต็มใจช่วยกันต่อไป อยากให้ทุกคน มีความมั่นคง ไม่ต้องหวาดผว เหมือนแต่ก่อน เราเป็นหัวหน้า ก็ดูแลทุกอย่าง เก็บเงินออมทรัพย์ ดูแลเด็กดูคนแก่ ยาเสพติด ชุมชนมีงาน ก็ชวนลูกบ้านไปช่วย”

สมพิศ หัวหน้ากลุ่ม 1

7. ร่วมกันสร้างระบบสาธารณูปโภคและการสร้างบ้าน

เนื่องจากบ้านมั่นคงเป็นการพัฒนาที่อยู่อาศัยแนวใหม่ที่ชาวบ้านเป็นหลักในการร่วมทำทุกขั้นตอน ดังกล่าว ซึ่งต่างจากการพัฒนาที่อยู่อาศัยที่ผ่านมาที่หน่วยงานเป็นผู้ทำให้ จนแล้วเสร็จ ดังนั้น การสร้างบ้านตามโครงการบ้านมั่นคงรัฐจะสนับสนุนงบประมาณแบบให้เปล่าเป็นค่าพัฒนาระบบสาธารณูปโภค ไม่ว่าจะเป็นค่าที่ดิน ระบบน้ำประปา ไฟฟ้า ฯลฯ และเงินสินเชื่อที่ใช้เพื่อการสร้างบ้าน (และซื้อที่ดิน-ถ้ามี) ซึ่งจะส่งถึงมือชุมชนโดยตรง (อาจจะในนามกลุ่มออมทรัพย์ หรือคณะกรรมการชุมชนแล้วแต่กรณี) โดยชุมชนมีอิสระในการบริหารเงินดังกล่าวว่าจะนำไปใช้อะไรเท่าไรอย่างไร เช่น ชุมชนอาจจะรับเหมารองเอง โดยใช้ช่างฝีมือและแรงงานในชุมชนหรืออาจจะจ้างผู้รับเหมาจากภายนอก หรือทำเองบางส่วนจ้างผู้รับเหมาบางส่วนก็เป็นเรื่องที่ชุมชนจะตกลงกัน

8. มีบ้านมั่นคง...ชุมชนต้องมั่นคงด้วย

ตามที่ได้กล่าวแล้วว่า “โครงการบ้านมั่นคง” มิได้เน้นเฉพาะการมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงเท่านั้น แต่จะต้องสร้างระบบการดูแล ซึ่งกันและกันในชุมชนควบคู่กันไปด้วย เช่น กลุ่มออมทรัพย์ที่อาจขยายบทบาทไปสู่การกู้ยืม เพื่อประกอบอาชีพ หรือความจำเป็นอื่น ๆ การมีกองทุนสวัสดิการการหนุนช่วยกันเรื่องอาชีพ การดูแลเด็ก ผู้สูงอายุ ยาเสพติดในชุมชน การช่วยกันดูแลเรื่องสิ่งแวดล้อม มีพื้นที่สีเขียว มีแปลงปลูกผักสวนครัว เป็นต้น

ระบบเช่นนี้ จะต้องร่วมกันดำเนินการอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เริ่มต้น โดยทำให้เป็นเนื้อเดียวกันกับการสร้างที่อยู่อาศัย มิใช่สร้างบ้านเสร็จแล้วค่อยทำ ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่สังคมแห่งความรัก ความเอื้ออาทรและเข้มแข็งพึ่งตนเองได้

อนึ่ง การทำงานทั้ง 8 ขั้นตอนดังกล่าว พี่น้องชาวชุมชนสามารถดำเนินการได้เอง หรืออาจขอความร่วมมือไปยัง พอช. ในการส่งเจ้าหน้าที่มาให้ข้อมูลเพิ่มเติมได้

๘ ขั้นตอนสู่บ้านมั่นคง

เริ่มจากความเข้าใจ

ก้าวต่อไปลงมือออม

แบ่งงานเตรียมความพร้อม

ข้อมูลซ่อมสำรวจกัน

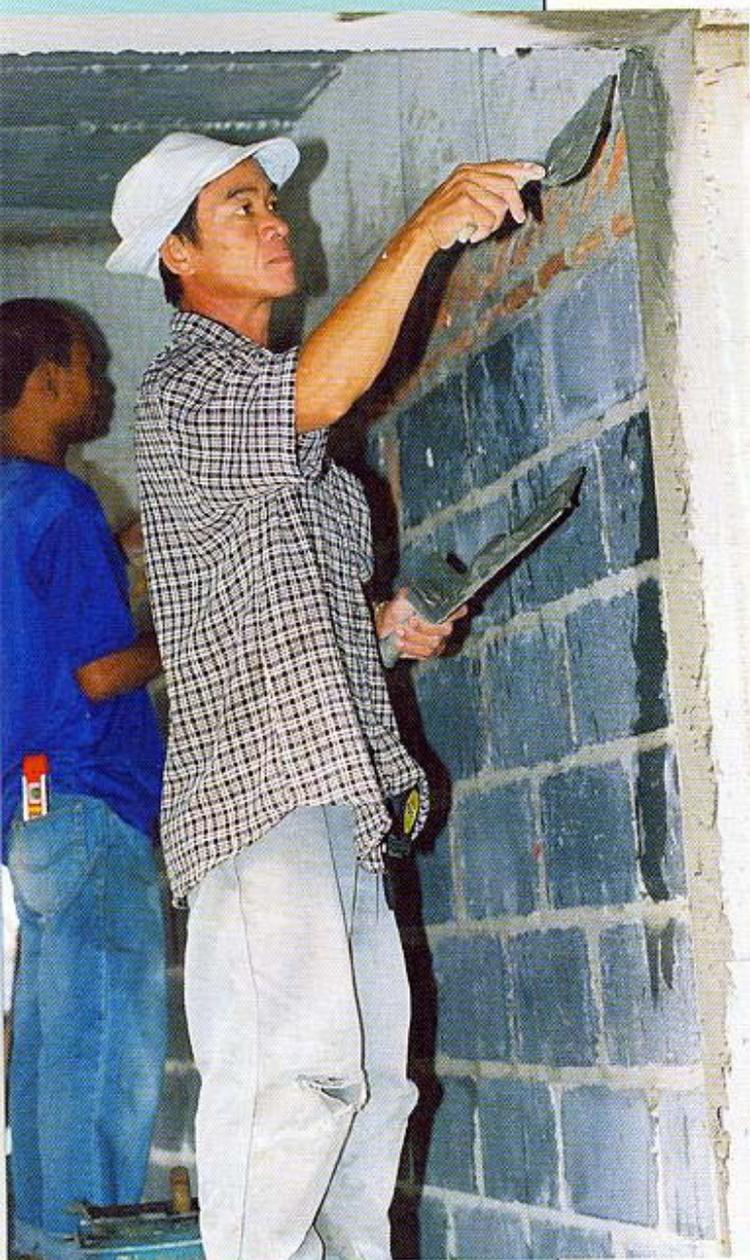
นำไปจัดวางสิทธิ

ต้องร่วมคิด ผัง - แปลนขึ้น

บ้านเรา สร้างร่วมกัน

สิ่งสำคัญ - สร้างชุมชน

คนสร้างเมือง

นานปีที่ทุกซอก
ร้างนอนก่อนเคยมี
อยู่มาไม่ช้านาน
เจ้าที่เข้าติดหมาย

บ้านแตกสาแหรกสิ้น
ลูกหลานเรียนที่ไหน
หลายปีมีหลายครั้ง
ทุกซอกซอกเช่นดังเคย

บ้านเราเราต้องสร้าง
สามัคคีที่น้องเรา
ร่วมทำความเข้าใจ
แบ่งงานเตรียมความพร้อม

นำไปจัดวางสิทธิ์
บ้านเราสร้างร่วมกัน
ชุมชนที่วานี้
มีงานทำแก้จน

มาเถอะมาร่วมสร้าง
พื้นชุมชนพื้นแรงใจ
ร้อยรัดเป็นหนึ่งเดียว
สร้างช่วยประชาชน

ความลำบากทับทวี
พร้อมน้องพี่สุขสบาย
มีเหตุการณ์ต้องกลับกลาย
ให้หรือย้ายออกเร็วไว
ที่ทำกินก็อยู่ไกล

ไม่มีใครตอบได้เลย
หากเรายังทำนิ่งเฉย
มีอาจสิ้นถิ่นของเรา
ใช่แนวทางเป็นของเขา

ร่วมสร้างฐานบ้านมั่นคง
ก้าวต่อไปลงมือออก
ข้อมูลซ่อมสำรวจกัน
ช่วยกันคิดผังแปลนนั้น

สิ่งสำคัญสร้างชุมชน
คือถิ่นที่ทุกๆ คน
ในชุมชนมีน้ำใจ
แสงสว่างอยู่ไม่ไกล

สร้างเป้าหมายให้ทุกคน
แล้วร้อยเกี่ยวหลายชุมชน
คนสร้างเมืองเพื่อฟูเอย

“บ้านมั่นคง”

ให้มากกว่าคำว่า

บ้าน

“บ้านมั่นคง”

การพัฒนาที่อยู่อาศัยของชาวชุมชนแออัด
ที่ชาวชุมชนเป็นผู้ดำเนินการเอง

ส่วนประชาสัมพันธ์

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

2044/28-33 ถนนเพชรบุรีตัดใหม่ เขตห้วยขวาง กรุงเทพฯ 10320

โทร. (66) 0-2718-0911 โทรสาร (66) 0-2718-0937, 0-2716-6001

e-mail : codi@codi.or.th Website : www.codi.or.th